Vesile ve Tevessül -3-

(Altıncı Hadîs)

Fâtıme Binti Esed Radıyallâhu Anhâ Hadîsi

Resûlüllah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor:

(Allah celle celâlühû'dur canlandıran ve öldüren. O'dur diri ve ölmeyecek olan. (Ey Allah'ım!) Nebîn sallallâhu aleyhi ve sellem ve benden evvelki nebîlerin **hakkıyla**/hürmetine, anam Esed kızı Fâtıme'yi bağışla, O'na hüccetini telkîn eyle ve gireceği yeri (kabrini) O'na geniş eyle.)[1]

Hadîs'in Senedinin Tahlîli

Hâfız Ğumârî, şöyle diyor: **Hâfız Nûruddîn el-Heysemî**, **Mecma'u'z-Zevâid**de şöyle demektedir: Ravh İbnü Salâh'ın dışındaki râvileri Sahîh'in râvîleridir. O'nu (Ravh'ı) da İbnü Hibbân ve Hâkim sika/sağlam ve güvenilir bulmuşlardır. (**وفيه ضعف**)/(**Ve fîhi da'fun**)/onda bir parça zayıflık da vardır. **(Heysemî'nin sözü bitti.)**

Ben (Ğumârî) **de derim ki;** Ravh İbnü Salâh, İbnü Seyyâbe İbnü Amr el-Hârisî'dir. Ebû'l-Hars diye künyelenir. İbnü Yûnus O'nu **Târîhu'l-Ğurebâ**'da zikreder ve şöyle der: Mavsıl'dan olup Mısır'a gelmiş ve orada hadîs rivâyet etmiştir. Ondan münker rivâyet edilmiştir. İbn-i Adiy O'nu el-Kâmil'de zikretmiş, O'ndan iki hadîs rivâyet etmiş ve "hadîsleri çok olup[2] bazılarında **münkerlik** vardır", demiştir.

Dârekutnî, **O**, **hadîsde zayıftır** demiştir. **İbn-i Hibbân** O'nu **es-Sikât**(isimli kitâb)da[3]zikretmiştir. Hâkim, **sika ve emniyet edilecek birisidir**, dedi. İkiyüz otuz üçte vefât etti.

Şu hâlde hadîs, **İbnü Hibbân** ve **Hâkim'**in görüşlerine göre **Sahîh**dir. Çünki onların şartlarına göredir. Dârekutnî ve İbn-i Adiyy'in görüşlerine göre ise zayıftır. Lâkin zayıflığı (sağlamlığa) yakın ve katlanılabilecek bir zayıflık olup şiddetli bir zayıflık değildir. Çünki onlar Ravh'ı, rivâyetini terk etmeyi îcâb ettirecek bir zayıflıkla suçlamadılar. Aksine O'nu zayıf bulmaktaki ibâreleri, **cerh**'de hafîf olan ibârelerden kabûl edilirler. Bu dediğimizi, önceden Heysemî'den nakletmiş olduğumuz **O'nda bir parça zayıflık da vardır** sözü dahî te'yîd etmektedir. Zîrâ bu ibâre, hadîs ve ricâl kitâblarından da bilineceği gibi, zayıflığın azlığı ve hafîfliğini ifâde eder.[4]

El-hâsıl bu hadîs, **zayıflığı** hükmüne rağmen (müctehid) imâmların ahkâm husûsunda delîl getirdiği zayıf hadîslerin bir çoğundan daha güzel ve daha kuvvetlidir. Nitekim bununla şu hadîsler tartıldığında bu dediğimiz bilinecektir…

Şaşılacak bir husûstur ki, (**zayıftır** iddiâsıyla bu hadîsi karalamaya çalışan) şu tâifenin kendisi, murâdlarına uyduğu vakit **zayıf** hadîsle amel edebiliyor ve onu sahîh hadîsin önüne geçirebiliyor. Nitekim, bid'atları ve sapıklıkları için delîl getirdikleri hadîslere vâkıf olundukta bu (dediğimiz) bilinecektir. Bu ise, (hadîslerle), gazâbı îcâb ettiren bir oynamadır. (**Ğumârînin sözü bitti.**)[5]

Taberânî'nin **el-Kebîr**'inin muhakkiki(!) ve nâşiri de şöyle söylüyor:

Bu hadîsi Musannif (Taberânî) **el-Evsat**'ta (356-357, Mecmau'l-Bahreyn) dahî rivâyet etti ve bunu Âsım'dan sâdece Süfyân rivâyet etti. Bu hadîsle Ravh İbn-i Salâh teferrüd etti/tek kaldı. Heysemî el-Mecma(9/257)'de, O(nun isnâdı)nda Ravh İbn Salâh vardır. İbnü Hibbân ve Hâkim onu sağlam bulmuşlardır. O'nda bir parça zayıflık da

vardır, demiştir. Bunu Musannif yoluyla Ebû Nüaym da el-Hilye(3/121)'de rivâyet etmiştir.

Şeyhimiz (Elbânî)(!) **Silsiletü'd-Daîfe**(rakam:23)'de Heysemî'nin **el-Mecma**'daki **diğer râvîleri sahîh'in râvîleridir** sözüne, **Ahmed İbnü Hammâd her ne kadar sağlam birisiyse de, Sahîh sâhibleri ondan rivâyet etmediler, Ondan sâdece Nesâî rivâyet etti** diyerek i'tirâz etti.

Ravh İbnü Salâh'a gelince. Her ne kadar **İbnü Hibbân** ve **Hâkim** O'nu sağlam buldularsa da, bu ikisi tesâhül/gevşeklik ile tanınan kimselerdir… Oysa, O'nu zayıf bulanların cerh'i şu tenkîd imâmlarından müfesser/açıklanmış bir cerhdir. O da **münkerleri rivâyet etmesi**dir. Böylesi bir râvî hadîsi rivâyette yalnız kalırsa o rivâyet ile hüccet ileri sürülmez. Şu hâlde hadîs zayıftır.[6]**(Bitti.)**

Deriz ki; Aslında Allâme Ğumârî, derin bir vukûfla söylenilecek olanları söyledi. Lâkin biz ilmi ve idrâki ma'lûm muhâtabların seviyelerini hesaba katarak, sözü fâideli uzatmak manasında olan **ıtnâb** yoluyla biraz daha uzatıyor ve diyoruz ki;

(Bir): **Hasen** rivâyetlerin râvîleri, elbette müfesser/sebebi açıklanmış bir cerh ile **Sahîh**'in râvîsi olmaktan düşerler. Durub dururken düşmezler. Bu **müfesser olan cerh** sebebiyle şu hadîse **Hasen** denilmiştir. Yoksa **mübhem olan cerh** belli şartlarla râvînin sağlamlığına zarar vermezdi. Boşuna bilgiçlikler sergilenmektedir…

(İki): Şu tenkîdçilerin tenkîdinin **hafîf cerh** olduğu ve bunun râviyi en fazla **Hasen**lik mertebesine düşürebileceği gösterildikten sonra bu çok bilmişçe uzatmalar hepten gevezelik olur.

(Üç): Mütekaddimûn'un yani, önceki hadîsçilerin dilinde **Münker** ta'bîrinin râvî tarafından teferrüd edilen **Ğarîb** ma'nâsında kullanıldığı erbâbınca bilinen bir husûstur.[7] Nitekim, **Ravh**, **bunu rivâyet etmekte tek kaldı** ifâdesi de şu dediğimizi te'yîd etmektedir. Muteahhırûn/sonraki âlimlere göre ıstılâh edinilen **Münker** zayıflık sebebi ise de, **teferrüd** ve **ğarabet** mutlak olarak zayıflık sebebi değildir. Dolayısıyla **Ravh'ın münker rivâyetleri** demek **rivâyette tek kaldığı** haberler demek olabilir ki, bu, rivâyetinin her hâl ü kârda zayıflığını îcâb ettirmez.

(Dört): İbnü Hibbân ve Hâkim'in sözü edilen **tesâhül**ü/ gevşekliği mutlak olsaydı, eserleri **Sahîh** ismine lâyık görülmezdi. Aksine, tahkîk odur ki, Onlar, **Hasen**'i de **Sahîh**'in mertebelerinden bir mertebe kabûl etmişlerdir ve bu onlara göre bir ıstılâhtır.[8] Dolayısıyla bu husûsta Onlara i'tirâz edilmez. **Hasen**, ister **Sahîh**in bir **kısmı** ma'nâsında **nev**'i/çeşiti olarak, isterse onun **kasîmi**/mukâbili ve karşıtı olarak kabûl edilsin, hadîs âlimlerinin çoğuna göre makbûl bir delîldir.

(Beş): **İbnü Adiyy** ile **Dârekutnî** cerh ve ta'dîl imâmıdır da, İbn-i Hibbân ile Hâkim tenkîdçi imâmlardan değil midir?.. Elbette Onlar da Cerh ve Ta'dîlde ictihâdlarına mürâcaat edilecek nükkâddan/tenkîdçilerdendirler. Nitekim bu, **Cerh** ve **Ta'dîl** kitâblarına âşina olanlara ma'lûmdur. Öyleyse işinize geldiği yerde cerh ve ta'dîl imâmlarının bir kısmını silip atmak ve canınız istediği kimselerin anlamadığınız ifâdelerine sarılmak da ne oluyor?

(Altı): **Hüccet** olmamak hiçbir işe yaramamak demek değildir. Bazen başka delîllerin ve mes'elenin te'yîd ve takviyesine yaraması da yeterlidir.[9]Üstelik bir hadîs, **Hasen li ğayrihî** bile olsa, Cumhûra göre tek başına delîl olmaya yeterlidir. Kaldı ki, bu rivâyet şu kadar da aşağı düşmez. Aksine, bir görüşe göre **Sahîh** başka bir görüşe göre de **Hasen**'dir.

(Yedi): **Sahîh'in râvîsi** demek, her zaman **Sahîh** ismi verilen Buhârî mi veya onun gibi **Sahîh** olan belli kitâbların bir râvîsi mi demekdir? Yoksa bazen **sikalığı** bir rivâyeti sahîh yapmaya yetecek seviyede olana da şâmil midir, değil midir? Belki Heysemî kendine âid bir ıstılâh olarak geniş yelpâzeli bir ma'nâyı murâd etmiştir? Bütün bunları kesin hatlarıyla bilib zabtetmeden Heysemî'ye i'tirâz edilmez. Hem, râvî **sika**/sağlam oldukdan sonra, asıl mes'eleye nisbetle böylesi bir tâli noktadaki i'tirâz, sâdece mes'eleyle alâkasız faydası olmayan bir ma'lûmâtfuruşluk ve sözü uzatmak olur.

(Sekiz): **İbnü Adiyy** ile **Dârekutnî**, sâdece şu isnâdda geçen bir râvî için **zayîfdır** dediler; râvî bu rivâyette olması bakımından **zayıftır** demedikleri gibi, bu rivâyet için de **zayıftır** demediler. Üstelik râvîdeki **zayıflık** da bir çok yanıyla ictihâdî bir husûs olduğu gibi, bu **zayıflık**'ın isnâdı zayıf yapıp yapmayacağı dahî ictihâd ile alâkalı bir husûstur. Hem de râvîdeki bu **zayıflık** tek başına olarak isnâdı **zayıf** yapmaya her zaman yetmeyebilir. Veyâ, şu isnâd, başka bir takım telâfîler ile **zayıf** olmaktan kurtulabilir. Dolayısıyla, şu iki imâmın bu isnâdla alâkalı olmaksızın üzerinde konuşulan râvî hakkındaki hükümlerinden kalkarak sadedinde olduğumuz isnâda **zayıflık** damgası vurmak, ehli olmayanlarca yapılan yeni ve **başka bir saçma sapan ictihâd**dır.

(Dokuz): Bir an tenezzül edip, rivâyetin **zayıf** olduğunu kabûl edelim ve soralım: Bu zayıf hadîs sizin o zayıf aklınızın görebildiği mücerred **re'y**inizden de mi zayıftır? Zayıf hadîs hadîsçilere göre en kuvvetli mücerred/salt görüşten daha kuvvetlidir.

(On): Hâsılı, bu hadîs **Sahîh** veya en azından **Hasen**'dir. Bundan aşağı düşmez. Nitekim Allâme Hâfız Abdullah el-Ğumârî, böyle demiştir.[10]

Hadîsin Delîl Olarak Gösterilecek Yeri

Bu hadîsden, yaşayanın yanında, Âhiret'e göçen Nebîlerin ve dolayısıyla sâlihlerin zâtlarıyla da tevessül edilebileceği anlaşılmaktadır.

(Yedinci Hadîs)

Hz. Ömer Radıyallâhu Anhu Hadîsi

(Âdem aleyhisselâm, hatâ işlediğinde şöyle dedi: Ey Rabbim! Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem hakkı ile (onun hürmetine), senden, beni affetmeni istiyorum…. (Allah da şöyle buyurdu:) Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem olmasaydı seni yaratmazdım.)[11]

İmâm Sübkî[12] ve Kastallânî,[13] şu hadîsin **sahîh** olduğu kanâatindedirler. Süyûtî,[14] hadîsin bazı tariklerinin **zayıf** olduğunu söylediyse de, hadîsin aslının bazı şâhid ve mütâbi'lerle **Sahîh Liğayrihî** olduğu kanaatine varmıştır.[15] Kezâ Zürkânî de rivâyeti **Sahîh** kabûl etmişdir.[16]

Bu hadîsten, sâlih birisi ile O doğmadan evvel tevessül edilebileceği anlaşılıyor.

Hadîsin Senedinin Tahlîli ve Elbânî'nin Hadîsle Alâkalı Olarak Söyledikleri

---

Elbânî, ilmî sefâlet ve rezillikler çöplüğü olan ve buna ilâve olarak da, berbat bir tercümesiyle şu perişanlığı kat kat artan **Tevessül** isimli kitâbında, şöyle dedi: **Zehebî** şöyle diyor: Bana göre bu isnâd zayıftır. Abdurrahman'ın bulunması hayret vericidir.[17] Abdurrahman İbn-i Eslem el-Fiherî ise, bunun kim olduğunu bilmiyorum. Ben (Elbânî) de diyorum ki, El-Hâkim, **el-Müstedrek**'de kendi kendine çelişkiye düşmüştür. Zîrâ, 3/332'de adı geçen Abdurrahman'dan rivâyeten başka bir hadîsi sahîh görmediği hâlde bunu rivâyet etmiştir. Ayrıca, (Hâkim), Buhârî ve Müslim'in Abdurrahman İbnü Zeyd'i hüccet olarak kabûl etmediklerini de söyler.

Bana göre[18] ez-Zehebî **el-Mîzân**'da bu **el-Fiherî**'ye yer vererek ona hadîs isnâd ettikten sonra bunun batıl bir haber olduğunu söyler. İbnü Hacer de **el-Isâbe**de (3/360) aynısını söylüyor ve ilâveten el-Fiheri hakkında şöyle diyor: Emsali olduğundan, muhtemelen bu ondan önceki kişi olabilir. Bildiğim kadarıyla ondan önceki kişi, Abdullah İbnü Müslim İbni Rüşeyd'dir. **İbnü Hacer** diyor ki; İbnü Hibbân O'nu zikretti. Hadîs uydurmakla ithâm edilmekte olup, hadîsleri Leys, Mâlik ve İbnu Lehîa'ya yüklemektedir.[19] Onun Hadîs kitâbı yoktur.[20] Sanki varmış gibi İbnü

Halbe'den bir nüsha rivâyet eden de işte odur.

Ben (Elbânî) de diyorum ki;[21]Bu hadîsi **et-Taberânî**, **el-Mu'cemu's-Sağir**'de (sh.207) şu şekilde rivâyet etmiştir: Muhammed b. Davud b. Eslem es-Sadefi el-Mesci, Ahmed b. Said el-Medenî, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem' den rivâyet eder. Bu sened biraz karanlıktır. Zîrâ Abdurrahman'ın dışında hiçbiri tanınmıyor. İbn Hacer ve el-Heysemî de buna işaret etmişlerdir. Zîrâ **Mecmau'z-Zevâid**'de (c.8 sh. 253), '**et-Taberani, el-Evsat ve es-Sağir**'de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Senedinde tanımadığım râvîler vardır dedi. (**Elbânî'nin sözü bitti**.)

Hâsılı,Elbânî'nin fuzûlî uzatmaları sürüb gitmekte;nihâyetO, bu rivâyeti, dört noktadan hareketle **uydurma** olarak göstermeye çalışmıştır:

(Bir): Senedinde, Abdurrahman İbnü Zeyd İbni Eslem, bulunduğu,

(İki): Abdullah İbnü Muslim el-Fihrî'nin uydurma rivâyetleri olan râvîlerden olduğu,

(Üç): Değişik yollarında, **Merfû'**' mu, yoksa **Mevkûf** mu olduğunda ıztırâb[22]bulunduğu,

(Dört): Kur'ân'a ters olduğu, iddiâları…

Şu dört şübhe ve vesvese karşısında **اعوذ بالله من الشيطان الرجيم** diyerek,

Deriz ki,

((Bir)): Bu rivâyet, Kurân'a değil, O'nu anlayabilecek ilim, akıl, idrâk ve hidâyetten mahrûm olan mantar kafalara ters gelmiş olabilir. Bu ise mü'minlerce mühim değildir. Oysa, imâmları İbnü Teymiyye hadîs'i[23] uydurma i'lân etse de, ma'nâsının, bir takım âyetler istikâmetinde bazı yönleriyle doğru olabileceğini söylüyor.[24]

Eh, **boynuz kulağı geçer** derler ya…

Bid'atçı câhil Elbânî kitâbında,[25]Bu hadîsin zımnen, Âdem aleyhisselâm'ın, Muhammed sallallâhu aleyhi vesellem ile tevessül ettiği için affedildiği fikrini verdiğini, oysa, Allah celle celâlühû'nun âyette buyurduğuna ve Hâkim'in, Müstedrek'te (3/546) İbni Abbas'dan yaptığı sahîh bir rivâyete göre bunun **tevbe** ile olduğunun bildirildiğini uzun uzun anlattıktan sonra, Şu tevessül hadîsinin **Kur'ân'a ters**, **dolayısıyla da bâtıl olduğu**nahamd ediyor. Câhilliğin ve geri zekâlılığın gözü kör olsun. Günahlar, elbette **tevbe** ile de affedildiler. Allah celle celâlühû isteseydi, onları tevbesiz de affederdi. Nitekim -hâşâ- küfre girmemişlerdi. Ancak, Hâfız Muhaddis İmâm Cezerî'nin **el–Hısnu'l–Hasîn**'inde de dediği gibi, **düânın âdâbından biri de tevessüldür**.[26]Âdem aleyhisselâm da bu edebe bürünerek tevbe ve düâ etti. Ortada ne çelişki var?.. Görünen o ki, rahatsızlık, birilerince Şer'î bir edebe riâyet etmekten kaynaklanıyor. Edebsizlik diz boyu değil, kulaklara kadar gelmiş.… **Tevessül etmeden tevbe etseydi affedilmeyecekti** diyen mi vardı?.… Olmadığına göre…

Üstelik, günah sebebiyle yapılan **Tevessül**, ne maksadla yapılıyor? Elbette **affedilmek** maksadıyla. Öyleyse yapılan, dolayısıyla bir **tevbedir** ve tevessül ameli, şu tevbe için atılan bir ön adım olup onun âdâbındandır.

((**İki**)): **Merfû**luk[27] ile **Mevkûf**luk[28]arasında her zaman çelişki olmayabilir. Olabilir ki, Sahâbî onu bazen Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'in sözü olarak aktarmıştır; bazen da, **iktibas** veya **Telmîh**[29] yoluyla kendi sözü olarak söylemiştir. Bir çok sahîh hadîste bunun misâli vardır.

Bir de, böyle bir ğaybla alâkalı **mevkûf** rivâyet, Hadîs Usûlculerine ve diğer âlimlere göre söz birliği ile **Hükmen Merfû**'dur. Dolayısıyla ortada kesinlikle bir çelişki yoktur.

((**Üç**)):Abdullah İbnü Muslim el-Fihrî'nin, uydurmacı bir râvî olduğunu kimse söylemedi. Elbânî, yalan söylüyor. **Zehebî**, **kim olduğunu bilmiyor**muş. Bu kadarı doğru; gerisi yalan. Zehebî'nin bilmemesi, her zaman ve bilhassa başkası bildiği zaman zarar

etmez. Başkası biliyor ya. Bu yeter…Bu zât, bilinen birisidir. Beyhekî'nin, Delâil'indeki isnâdda, İbnü İshâk İbni Râhûye, O'ndan Mısır'da rivâyet ettiğini ve O'nun Ebû Ubeyde İbnü Cerrâh'ın tâifesinden olduğunu haber verdi. Bu, az da olsa O'nu bir tanıtmadır.(Üstelik O, bunu rivâyet etmekte yalnız kalmamıştır.)

Bu râvîye Abdurrahman'dan rivâyetinde, **Taberânî**'nin es-**Sağîr**'in-de ve **Âcürrî**'nin eş-**Şerîa**'sında mütâbi'ler vardır. **Beyhekî**, **Delâi**l'inde uyduruk rivâyet koymamayı bir **esas** olarak tutmuştur ve hadîs'in isnâdını Abdullah'la değil de Abdurrahman'la zayıf kabûl etmiştir. Bu da O'nun Abdullah'ı uydurmacı veya zayıf kabûl etmediğini göstermektedir.**[30]**

((Dört)): İbnü Hacer ne bu râvî, ne de bir önceki kendi tabakasından olan, Abdullah İbnü Müslim İbni Rüşeyd hakkında kınama yollu hiç bir söz etmemiştir. Elbânî O'na iftirâ ediyor. O, (**el-İsâbe**'de değil de,) **Lisânu'l-Mîzân**'da(3/360), Zehebî'nin dediklerini naklediyor. Sadece, Fihrî için, **Bunun, önceki, Abdullah İbnü Müslim İbni Rüşeyd olmasını uzak bir ihtimâl görmüyorum. Çünki onun tabakasındandır**,Abdullah İbnü Müslim İbni Ruşeyd için de, Zehebî'nin İbnü Hibbân'dan yaptığı nakil akabinde (**انتهى**)**intehâ**/bitti dedikten sonra İbnü Hibbân'ın sözünün kalan kısmını ilâve etti ve kendinden olarak sadece **Hatîb, Abdullah'ın babasını şeddelemekle** (Müsellem şeklinde), **dedesini de tasğîrle** (Rüşeyd şeklinde) **harekeledi,** ifâdelerini kullandı. Elbânî, **Lisân**'daki**(انتهى) intehâ**/bitti sözünün öncesinin, **Zehebî**'ye sonrasının da **İbnü Hacer**'e âid olduğunu**[31]**bilmiyorsa, kötü; zavallı bir câhil. Biliyorsa, daha kötü; hâin.

Tercüme maskaralık ve gülünçlükleri de işin cabası…

((Beş)): Bir de, **Zehebî**'nin **bilmemesi** ileİbnü Hacer'in **zayıf ihtimâli** ne zamandan beri kesin ilim oldu? Nasıl oldu da, **bilmeme** ve **ihtimâl**, İbnü Hibbân'a göre, **hakkında açıklamalı cerh olmayan râvîlerde asıl olan güvenilirliktir[32]** temel esasından ağır geldi.

((Altı)): Bir de, **Hâkim**, **Beyhekî** ve **Sübkî**'nin ifâdelerinden **el-Fihrî**'nin onlara göre **sika**/güvenilir olduğu anlaşılıyor. Zîra, tenkîd yerinde susmak bunu ifâde eder.

Buna ne demeli?.. **Uçtuysa bile keçidir** mi diyeceksiniz?..

((Yedi)):Abdurrahman İbnü Zeyd İbni Eslem üzerindeki şamatalara gelince… Bu zât hakkında söylenenlerden bazıları: "Kardeşi ondan daha güvenilirdir", "Zayıftır", "Bir şey değildir", **فيه ضعف** "Fîhi da'fun/Onda biraz zayıflık vardır", **[33] "İşi ibâdet ve riyâzettir",[34] "Hadîsde zayıftır", "Hadîsde kuvvetli değildir; kendinde sâlih, hadîsde de zayıftır. İbn-i Ebî'r-Ricâl'den iyidir", "Babasından uydurma rivâyetler haber verdi", "Ne dediğini bilmiyor", "Zayıflığı, haberi uydurma yapacak mertebede değildir", (Sübkî), "Hasen hadîsleri vardır", "Âlimlerin ilim aldığı kimselerdendir. Bazıları onu sadûk buldular. Hadîsi yazılanlardandır" (İbn- Adiyy),**

"**Güvehilir kabûl edilmiştir**" (Münzirî.)**[35]**"**Buhârî ve Müslim'in şartında değildir**" (Hâkim), "(Bulunduğu isnâd için) **sahîhtir**" (Hâkim)

Kevserî şöyle diyor:Abdurrahmân İbnü Zeyd'i, Mâlik zayıf kabûl etti ve bu hükümde diğer bir takım kimseler O'na tâbi'oldular. Ancak O (İbnü Zeyd), **yalan**la ithâm edilmemiştir. Aksine, **yanılmak**la ithâm edilmiştir. O'nun gibi birinin rivâyetleri elenir, bazıları seçilir. Hâkim de, bu rivâyetin Mâlik'in kabûl ettiği rivâyetlerden olduğunu görünce, böyle yaptı.

((Sekiz)):İmâm Mâlik bu rivâyeti kabûl etmiştir: İbnü Humeyd, Mâlik'den, (Kendisine **Kıbleye dönüb de mi düâ edeyim, yoksa yüzümü Resûlüllah sallallâhu aleyhi ve sellem'e mi çevireyim** diye soran Halîfe) Ebû Ca'fer'e, **Niye Ondan yüzünü çevireceksin, O**, **senin ve baban Âdem aleyhisselâm'ın vesîlesidir** dediğini rivâyet etmiştir. İmâm Mâlik, (Abdurrahman'dan gelen) haberin doğruluğunu kabûl ettikten ve O'nu delîl olarak ileri sürdükten sonra, Abdurrahman'dan (şu rivâyette) **yanılma** ve **zabt azlığı** töhmeti kalkar. Ki, **bununla** O'nu ithâm edenler, sadece Mâlik'e uyuyorlardı, O'na dayanıyorlardı. Abdurrahman İbnü Zeyd, her haberi reddedilecek kimselerden değildir.

((Dokuz)):İşte size, **Şâfiî… El-Ümm**'de ve **Müsned**'inde Allah'ın dîni(nin mes'eleler)inde O'nun bazı hadîslerini delîl getirmektedir.**[36]** Bu sebeble, bu hadîsi **Sahîh** kabül etmesinde, **Hâkim** kınanamaz. Aksine, doğru olan, bu(**isnâdı Sahîhtir** hükmü)dur. Ancak, Mustafa sallallâhu aleyhi ve sellem'in fazîletlerini işittiğinde göğsü daralanlara göre doğru olmayabilir.

((On)):**(Süâl)**: Peki, İmâm Mâlik'in Abdu'r-Rahmân İbnü Zeyd'in şu rivâyetini delîl kabûl ettiğine dâir haberin isnâdı sahîh midir?

(Cevâb): İmâm Mâlik'in, Şifâ'daki rivâyeti: (Kâdî İyâd, bu haberi, Şifâ-i Şerîf'de, Kâdî Ebû Abdirrahmân el-Eş'arî, Ebû'l-Kâsim Ahmed b. Bakıyy el-Hâkim ve bir çoklarından, (Onlar) İbnü Dilhâs'dan. (O), Ebu'l-Hasen Ali b. Fihr'den, (O), Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ferec'den, (O), Ebû'l-Hasen Abdullah b. Müntâb'dan, (O), Ya'kûb b. İshâk b. Ebî İsrâîl'den (O), İbnü Humeyd'den (O da), Mâlik'den rivâyet etti.)

Mâlik'in, Ebû Câfer'e soylediği zikri geçen sözüne gelince… O, Kâdî İyâd'ın Şifâ'da **güzel bir sened**le yaptığı rivâyettir. Seneddeki **İbnü Humeyd,** Tekıyy es-Sübkî'nin zannının aksine, ağır gelen görüşde Muhammed İbnü Humeyd er-Râzî'dir. Lâkin, şu Râzî'nin hâli, Şems İbnü Abdi'l-Hâdîn'in tasvîr etmek istediği gibi de değildir. Öyle ki, hakkında/aleyhinde konuşan herkesin sözlerini topladı, onu övenlerin sözlerini ise ihmâl etti. (Yani ilmî hainlik yaptı.)

Bu **Muhammed İbnü Humeyd**'denEbû Dâvud, Tirmizî, İbnü Mâce, Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ İbnü Maîn rivâyet yapmışlardır. **İbnü Ebî Hayseme** şöyle dedi: **İbnü Maîn**'e bu kişi hakkında sorulduğunda, **sikadır**, **zararsızdır**, **Râzî zekîdir** dedi. **Ahmed İbnü Hanbel** şöyle dedi: Muhammed İbnü Humeyd var olduğu müddetçe Rey beldesinde ilim devâm edecektir.**[37]Sâğânî** ve **Zühelî** onu övenlerdendir. **Halîlî**, el-**İrşâd**'da, **hâfız ve bu işi bilen biriydi, Ahmed İbnü Hanbel ve Yahyâ ondan râzı oldu**, dedi. Buhârî, **hakkında iyi düşünülmeli**, dedi.

Böylesi birisi, böyle bir haberde ithâm edilmez…

Ya'kûb İbnü İshâk'da bir beis yoktur/zararsız biridir. Nitekim Hatîb, **Târîh**'inde böyle dedi. **Ebu'l-Hasen Abdullah İbnü Müntâb**, Kâdî İsmail'in en büyük talebelerindendir. Bu İbn-i Müntâb'ı, Muktedir, üç yüz senesi civarlarında Medine-i Münevvere kadılığına getirmişti. O zamanda ilim sâhiblerinden ileri gelen sağlam kişilerden başkası Medine-i Münevvere kadılığına getirilmezdi. İsminde bir çokları yanlışa düşmüştür. Talebesi **Muhammed İbnü Ahmed İbnü Ferec**'i, Sem'ânî, **Ensâb**(isimli kitâbın)da **Cezâirî**'yi anlatırken **güvenilir** bulmuş ve İbnü'l-Esîr, Lübâb'da Onu tasdîk etmiştir. **Ebû'l–Hasen** (İbn-i Alî) **el-Fihr**[38] güvenilir ve sağlam kimselerden olub, Zehebî'nin '**İber**inde tanıtılmıştır. **İbnü Dilhâs,** İbnü Abdi'l-Berr'in şeyhlerinin sağlamlarındandır ve İbnü Büşküvâl'ın **Sıle**(isimli eserin)de tanıtılmıştır. Bu kitâb Madrid'de basılmıştır….**[39]**

İbnü Abdi'l-Hâdî bu haberi kabûl etmekten kaçınmaktadır. Çünki O, çaresiz, şeyhi(İbn-i Teymiyye)nin yanlışlıklarına dokunmaktadır. **İbnü Müntâ**b bu haberi rivâyet etmekle, şeyhi Kâdî İsmâil'in, el-Mebsût'undaki, İbn-i Vehb'in Mâlik'den yaptığı rivâyete zıd olarak yaptığı rivâyeti reddetmesini murâd etti. İsmâîl Iraklı âlimlerdendir. Mısır'lı ve Medîne'li âlimler Mâlik'in me'elelerini (söz ve ictihâdlarını) Ondan daha iyi bilirler. Ütelik İsmâîl, (Mâlik'den) zikrettiğini Mâlike isnâd etmedi, irsâl etti.**[40]** Lâkin bu, İbnü Abdi'l-Hâdî'nin nefsinin arzusuna uyduğundan, bunu, İbnü Müntâb'ın rivâyetinin aksine, senedini araştırıb sormadan kabûl etmektedir. Fikrince senedini anmaya ihtiyac bırakmayacak ölçüde (İsmâil'i) aşırı bir şekilde medhetmek-tedir. Dâvûd el-Isfehânî'nin Onun hakkında soylediğini sanki görmedi…**[41]** (**Kevserî'nin**, **Mahku't-Tekavvül'ünden kısaltılarak aktarılan sözü bitti**.)

Hâfız Muhaddis Hafâcî, şöyle demektedir:Bu haberde, **Ziyâret esnasında, düâ ederken kabr-i şerîf'e dönmek** (Şerîat'ça) **kötü görülen bir iştir. Hiç bir âlim bunu dememiştir. Ancak Mâlik'e atılmış bir iftirâda rivâyet edilmiştir** diyen İbn-i Teymiyye'ye karşı bir cevâb vardır. **Mâlik'e iftirâ** sözü ile İyâd'ın bu rivâyetini kasdediyor.**[42]** Allah Kâdî İyâd'ın hayrını bol etsin, bu hikâyeyi **Sahîh** bir senedle

rivâyet etmiştir ve bunu hocalarının sikalarının (sağlam ve güvenilirlerinin) bir çoğundan aldığını söylemiştir. İbn-i Teymiyye'nin, **bu katıksız yalan ve gelişi güzel söylenmiş bir sözdür** deyişi bâtıl sözlerindendir. **Rivâyet edilmemiştir ve nakledilmemiştir** sözü de bâtıldır. Zîrâ bu (kabr-i şerîfe dönerek düâ etmek), Mâlik, Şâfiî ve Ahmed İbn-i Hanbel'in mezhebidir… İmâmlarımızdan **Sürûcî**'nin de anlattığı gibi, Ebû Hanîfe rahmetüllâhi aleyh'den, ziyârette kabre dönüleceği, sonra da kıbleye dönülüb düâ edileceği rivâyet edildi.**[43]** **(Hafâcî'nin sözü bitti.)**

Lâkin, **İbnü Hümâm**'ın da dediği gibi, bu görüşün **Ebû Hanîfe** rahmetüllâhi aleyh'e nisbet edilmesi yanlıştır. O, bizzât kendisi **Müsned**'inde kabr-i şerîfe dönülerek düâ edileceğini **İbnü Ömer** radıyallâhu anhumâ'dan yaptığı, (Nebî sallallâhu aleyhi ve selemin kabrine kıble tarafından gelib sırtını kıbleye çevirib yüzünle kabre dönmen ve **esselâmu aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetüllahi ve berekâtühû** demen, Sünnet'tendir)şeklindeki rivâyetle ortaya koymuştur.**[44]** **Ebû Hanîfe** rahmetüllâhi aleyh, bunu Nâfi'den, O da İbnü Ömer'in kendisinden rivâyet etmiştir.**[45]**

Görüldüğü gibi, isnâd **Sahîh**dir. Zîrâ, Nâfi' İbnü Ömer radıyallâhu anhumâ'nın kölesi olub Ondan ve başka Sahâbîlerden hadîs rivâyet etmiş olan son derece sağlam bir râvîdir., Ondan Ebû Hanîfe rahmetüllâhi aleyh, Mâlik ve diğerleri rivâyetler yapmışlardır. Hicrî 117'de ölmüştür.

Elbânî İle Kör Taklîdçilerinin Câhillik ve Hâinliklerinden Bir Kısmı

((On Bir)):Câhillik ve Hâinliklerden Bir Kısmı:

(**Bir**) **Uydurmacı** olma ayıbını O'na hiçbir imâm yakıştırmamasına rağmen, Elbânî bunu kendi kesesinden ilâve etmiştir.

(**İki**) **Babasından uydurma rivâyet haber verdi,** demek, **hadîs uyduran biridir**, demek değildir.**ودع عليه Vedaa aleyhi**/falancıya yalan iftirâ etti ile, **(روي عنه الموضوعات)/revâ anhu'l- mevdûât**/"falancıdan uydurma rivâyetleri nakletti",sözleri arasında ilim adamlarınca mühim fark vardır; Birincisinde, **uydurmacı**'lık ve **yalancılık**, ikincide ise, **dikkatsizlik** ve **gaflet** vardır. **Muhaddisimiz**(!)**[46]** ya bu farkı göremedi, veya gördü de kasıdlı olarak gizledi. Birinci ihtimâl kötü; ikincisi ise daha kötü…

Kaldı ki, her **uydurma**dır denilen rivâyet, bakalım hakîkaten uydurma mıdır? Nice **uydurma** olduğu zannedilen rivâyetler vardır ki, onlar muhakkık muhaddislerce uydurma değildir. Hattâ bazen **Sahîh**dir. Nitekim, bir hadîsin uydurma olduğuna, tenkîdçiye göre, kimi zaman Kur'ân hükmüne, veya **sahîh** ve **sâbit** bir sünnet'e uymadığı zannıyla hükmedilir. Bu zann ve ictihâdda dahî bazen yanılma bulunabilir. O hâlde, hüküm verebilmek için bu **uydurma** olduğu iddiâ edilen rivâyetleri görmek ve göstermek lâzımdır. Oysa bu yapılmamıştır. Dolayısıyla, iddiânın ayakları yere basamamaktadır.

(**Üç**)Bir çoklarının, (**فيه ضعف**) **fîhi da'fun**/onda biraz zayıflık vardır şeklindeki sözlerini görmezden gelerek, sadece **cidden zayıftır** diyen bir kişinin sözüne sarılmak ilim hainliğidir. Burada işte bu yapılıyor.

(**Dört**)Zabıttaki **az zayıflık**, rivâyeti en çok **Hasen** mertebesine düşürür, **Uydurma** yapmaz.

(**Beş**)Ahmed İbnü Hanbel, O'nda bir yanda **zayıflık** görürken, öte yanda Müsned'inde O'ndan hadîs rivâyet ediyor ve bu rivâyete i'tirâz etmiyor. Böyle bir tavır, bu rivâyetin, İbnü Teymiyye'ye göre, ağırlıklı kanaatte **Ahmed'in mezhebi** olmasını gerektirir. [47]

(**Altı**) İbnü Adiyy'in, **Hasen rivâyetleri vardır, bazıları O'nu doğru bulmuşlardır**. **Hadîsi yazılanlardandır**..demesi hiç hesapta yok.. İlim insafı nerede kaldı?

(**Yedi**) İmâm Şafiî, Müsned'inde**[48]** ahkâm mevzûunda O'nun rivâyetini delîl olarak ileri sürüyor. Bu, O'nu Şâfiî tarafından **güvenilir** bulmak değil midir? Bilenler bilir ki, Müctehidin bir rivâyeti **delîl getirme**si bir çok usulcüye göre onu sağlam

kabûl etmesi demektir. İmâm Şâfiî'nin şeyhini tanıyamaması, O'nun, **hadîsi işe yaramaz birisi olduğu**nu bilememesi ne ölçüde mümkindir?

(**Sekiz**) Hâkim'in **Buhârî ve Müslim'in Abdurrahman'ı hüccet kabûl etmediklerini** söylemesi, O'nu mutlaka **zayıf kabûl etmesi** demek değildir. Hâkim, Müstedrek'inde rivâyet edeceğini soylediği **sahîh hadîslerin**, sadece Buhârî ve Müslim'in, veya Buhârînin, yahud Müslim'in şartlarına uyan **sahîhler** olacağını vaad etmemişti ki, **onların şartlarına göre olmayan** rivâyeti yapmakla kendisiyle çelişmiş olsun. O, **Müstedrek**'e **Buhârî** ve **Müslim**'den başkalarının ve kendinin ölçülerine göre **Sahîh** olan rivâyetleri de aldı. [49]

(**Dokuz**) Keza, **şeyhlerinin bu haberi ancak** (içinde Abdurrahman'ın bulunduğu) **bu isnâdla rivâyet ettiklerini** soylemesi, her hâl ü kârda Abdurrahman'ı ve rivâyeti **zayıf** gördüğü ma'nâsına da gelmez. Sahîhliğin en üstünden en aşağısına kadar çok mertebeleri olduğuna göre, belki, **daha güçlü bir isnâd bulsaydım daha da iyi olurdu ama, burada bu kadar sahîh olanı bulabildim** demek istemiştir. Bu sözden, karîne bulunmadıkça **zayıflık** çok zor anlaşılır. Hattâ aksine bir karîne bulunduğundan bu sözden hiçbir şekilde zayıflık anlaşılmaz. Nasıl böyle olmasın ki, kendisi şu tevessül hadîsi için **isnâdı sahîhtir** sözünü açıkça söylüyor.

(**On**)Hâkim'in şu isnâd için, **sahîhtir** demesi, büyük bir ihtimâlle Abdurrahman'ı kendi ictihâdınca **güvenilir** kabûl etmesi demek değil midir?

(**On Bir**)Bir muhaddis ve müctehid olan Sübkî'nin şu rivâyet için **sahîhtir** demesi, O'na, **Şeyhu'l-İslâm** diyen talebesi Zehebî'nin **uydurmadır** demesinden daha mı **zayıftır**? Ne bu yobazlık, Allah aşkına?!..

(**On İki**) **Güvenilir** diyenler, bunu, bilgi ve ictihâdlarınca dedikleri gibi, **zayıftır** diyenler dahî, bu sözlerini vahye dayanarak değil de bilgi, kanâat ve ictihâdları îcâbı söylemektedirler.

(**On Üç**) Bütün bunlar, hâricteki karineler/alâmet, işaret ve ip uçları hesaba katılmadığı taktirdedir. Onlar hesaba katılırsa rivâyetin **Sahîhliği** ağırlık kazanır; hattâ kesinleşir.

Bu Rivâyetin Şâhidleri Var mıdır?

(**OnDört**)Üstelik bu rivâyetin şâhidleri de vardır:Âdem aleyhisselâm'ın tevessülü ile alâkalı bu rivâyeti pekiştiren ona Mütâbi'[50] ve Şâhid[51] olan başka rivâyetler de vardır: Hâfız Ğumârî bunlardan üç tanesini **er-Reddü'l-Muhkem** isimli kitâbına almıştır:**[52]**(**Birincisi**), **İbnü'l-Münzir**'in,Tefsîr'inde, (**İkincisi**), **İbnü'l-Cevzî**'nin el-Vefâ'sında, (**Üçüncüsü**)de **Âcürrî**'nin eş-Şerîa'sında yaptıkları rivâyetlerdir.Ğumârî, İbnü'l-Cevzî'nin rivâyetinin isnâdının **kuvvetli** olduğunu ifâde ettikten sonra, sahîfenin dibinde bu **sahîh** hükmünü İbnü Hacer'in Fethu'l-Bârî'de ve başkalarının (da başka yerde) söylediğini yazdı.**[53]** **İbnü Teymiyye** de Fetâvâ'sında, İbnü'l-Cevzî'nin bu babdaki rivâyeti ile Ebû Nüaym'ın rivâyetlerini aldıktan sonra, **Bu ikisi**, **sahîh hadîslerin tefsîri gibidir** demiştir.**[54]**Tevessül inkârcılarının **Şeyhu'l–İslâm**(!)larının **uydurma** rivâyetleri her hâlde **sahîh hadîslerin tefsîri** kabûl etmemesi lâzımdı; ama kabûl etmiş; biz ne yapalım?

Ey âdem!.. O (Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem), **olmasaydı, seni yaratmazdım**, sözünü, **Hâkim** Müstedrek'te, Ali İbnü Hamşâz el-Adl, Hârûn İbnü Abbas el-Hâşimî, Cendel b. Vâlik, Amr İbnü Evs el-Ensârî, Sâîd İbnü Ebî Arûbe, Katâde ve Saîd İbnü Müseyyeb yoluyla Abdullah İbnü Abbâs radıyallâhu anhumâ'dan,

Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem olmayaydı, **Âdem'i yaratmazdım**, **O**, **olmasaydı Cenneti ve Cehennemi yaratmazdım** şeklinde de rivâyet etmiş ve, **isnâdı sahîhtir** demiştir. **Zehebî**, bunun, Saîd İbnü Müseyyeb'e iftirâ edildiğini zannediyormuş.Dayanağıolmayan bir zann… Boş ve kıymetsiz bir lâf…

Bunu, İbnü Abbâs radıyallâhu anhumâ'dan, (zayıf bile olsa) bir başka yolla, **Deylemî** de rivâyet etmiştir.**[55]**

Hâsılı hadîs **Sahîh**dir; câhillerin sözüne bakılıp Allah celle celâlühû'yu, Resûlü sallallâhu aleyhi ve sellem'i, râvîleri ve muhaddisleri yalanlama talihsizliğine düşülmesin…[56]

Devam Edecek…

---

[1] Taberâni, el-Kebîr (24/351-352) ve [Taberânî, el-Evsat, (356-357- Mecma'u'l-bahreyn), Ebû Nüaym, Hilye:3/121],

El-Kebîr Tâ'lîk'ı: 24/351, [Beyhekî, Delâilü'n-Nübüvve…]

[2] Elimizdeki el-Kâmil Nüshasındaki ibâre ise,çoktur şeklinde olmayıp çok değildir şeklindedir. Allahu a'lem.

[3] Sağlam ve güvenilir râvîleri topladığı kitabında.

[4] Üstelik İlim sâhibleri bilir ki, Zabt'da bulunan "az zayıflık" rivâyeti Zayîf değil, Hasen yapar. Nitekim bu, Usûl-i
Hadîslerin hepsinde mevcûddur.

[5] Abdullah İbnü Sıddîk el-Ğumârî, e-Reddü'l-Muhkemu'l-Metîn:(192-193-194) den kısaltarak.

[6] El-Kebîr hâşiyesi: 24/351-352

[7] Geniş bilgi için bakınız: İmâm Leknevî, er-Ref' ve't-Tekmîl:143-144

[8] Evet, çoğu bu i'tibârladır. Başkalarınca zayıf bulunan bir takımları O'nun ictihâdına göre zayıf olmayıp sahîhdir. Bir
takım zayıflar hakkındaki sa hîhdir hükmü ise yanlışlıkla olmuştur ki bunlar pek azdır.

[9] Abdülazîz el-Ğumârî, et-Tehânî:35

[10] [İthâfu'l-Ezkiyâ: 20], Mefâhîm: 146

[11] [Hâkim El-Mustedrek, (2/615) Hâkim, **bu Sahîh**dir, dedi. Taberâni, Beyhekî, Ebû Nüaym.], Mefâhîm:119-120

Zehebî el-Müstedrek Telhîsinde Hâkim'e itiraz edip haberin uydurma olduğunu söylediyse de, Sübkî, Kastallânî, Süyûtî, Zürqânî ve Kevserî gibi bir çok hadîs hâfızı ve muhaddisin şehadeti ile Hâkim'in haklı, Zehebî'nin ise haksız olduğunu ortaya çıkıyor. Nitekim metinde gelecektir.

[12] Şifau's-Sıkam:134-135

[13] [Mevâhib. Sahîhtir. Birçok yerde. Sonuncusu: 2/392 (Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye baskısı)], Mefâhîm, Tâ'lîk'i:120

[14] [El-Hasâisü'l-Kübrâ(da Hâkimden nakledilerek) Sahîhtir.], Mefâhîm, Tâ'lîk'i:120

[15] Mefâhîm, Tâ'lîk'i:121-122

[16] [Şerhu'l-Mevâhib, Sahîhtir. 8/314], Mefâhîm, Tâ'lîk'i:120

[17]**واهن Vâhin** kelimesi,**وهي vehâ** fiilinin ism-i fâil'i olub **zayıf** demektir. Görüldüğü gibi burada, Türkçedeki **vâh** kelimesinin ma'nâsına uzaklardan biraz yakın olan **hayret verici** diye çevrilmiş. Saçmalarla dolu kitabın saçma bir tercümesi..

[18] Bir kaynaktan bir hüküm aktarılıyorsa, bu bir nakildir ve bana göre ibâresiyle ıfâde edilmez. Zîrâ bana göre ibâresi kanâat bildirir. Oysa, naklin kanaat ile alâkası yoktur. Sırf ben diyebilmiş olabilmek için işlenen tipik bir maskaralık.

[19] Ne demekse… Belki de **onlara yalan isnâd ediyor** denilmek isteniyor.

[20]Yaptığı rivâyetleri yazılı olarak elinde mevcûd değildir şeklinde çevrilecek cümle O'nun hadîs kitabı yoktur şekilde tercüme edilmiş!..

[21] Adam olmuş da adamların meclisinde konuşuyor(!) Mine'l-ğerâib….

[22] Çelişiklik derecesinde farklılık arzeden görüşler.

[23] Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) olmasaydı seni yaratmazdım sözünün

[24] [El-Fetâvâ, 11/96], Seyyid Muhammed Alevî Mâlikî, Mefâhîm:123-124

[25] Et-Tevessül ve Envâ'uhû (Tercüme):160

[26] İmâm Cezeri: Hısnu'l-Hasîn (Hazînetü'l-Esrâr Kenârı):14

[27] Haberin Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'e dayandırılması

[28] Bir Sahâbî sozü oluşu

[29] Kelâmın Fehvâsında bir kısa veya şiire açıkça zikretmeksizin işâret edilmesidir (Seyyid Şerîf, Tâ'rîfât: et-Telmîh maddesi)

[30] Ğumârî, er-Reddü'l-Muhkem:137-140'den faydalanılarak.

[31] Nitekim İbnü Hacer Lisânü'l-Mîzân'ının başında hulâsa olarak şöyle diyor: Mîzân'ı kısalttım. Ona bir çok ilâve de yaptım. İlâvelerimin öncesinde veya üstünde (**z**-ziyâde) harfini alâmet olarak koydum. Şeyhimizi ilâveleri için de (**Zel** harfini alâmet olarak koydum. Bir tercümede (Zehebî'nin) kelâmına ilâve yaptığımda sözünü (intehâ/bitti) ifâdesiyle tamamladım. Ondan sonrası benim sözümdür. (Lisânü'l-Mîzân:1/4)

[32] Geniş bilgi için, İmâm Leknevî'nin er-Ref' ve't-Tekmîl'ine, Süyûtî'nin Tedrîb'i ve Sehâvî'nin Fethu'l-Muğîs'inden yap tığı nakiller ile Ebû Ğudde'nin er-Ref' ve't-Tekmîl üzerine yazdığı Tâ'lîkatına bakınız: 206,207,208

[33] Şu bir hafîf cerh sîğasıdır.

[34] Anlaşılan o ki, O'nun asıl kusûru budur.

[35] Ğumârî, Er-Reddü'l-Muhkem:132

[36] Müsned-i Şafiî:2/173, H:607

[37] O'na göre ilim şübhesiz ki, hadîs ve fıkhu'l-hadîs ilmi demektir.

[38] İmâm Kevserî, el-Fihrî şeklinde yazmış veya matbaa hatâsı var. Düzeltme Şifâ'dan ve şerhlerinden yapıldı. Allahu a'lem.

[39] İmâm Kevserî, İyâd'ın haberi kendilerinden aldığı şeyhlerinin sağlam olub olmadıkları hakkında bir şey dememiştir. Ancak aşağıda da geleceği üzere, Hâfız Muhaddis Hafâcî onların güvenilir sağlam kimseler olduğunu söylemiştir.

[40] Kesintisiz senedle Mâlik'e dayandırmayıb, Ondan rivâyet edeni atlayarak kesik bir senedle O'ndan rivâyet etti.

[41] Makalât: 392-393

[42] İyâd'a iftira ediyor.

[43] Hafâcî, Nesîmu'r-Riyâd:3/398

[44] Kemâlüddîn İbnü Hümâm, Fethu'l-Kadîr:2/336

[45] Muhammed Hasen es-Senbelî, Tensîku'n-Nizâm Şerhu Müsnedi Ebî Hanîfe:126

[46] Şunlar muhaddis değil, muhdisdirler/abdestsiz kimselerdir. Nitekim, Pâkistan'ın Lâhor şehrinde bir âlim bana Şeyh Muhaddis İdrîs el-Kandehlevî'den, kendilerine ehl-i hadîs ismini veren mezheb tanımazlar için ehl-i hadîs biziz; onlar ehl-i hadesdir/ya'nî abdestsiz kimselerdir, dediğini nakletti.

[47] Şafiî, Müsned: 2/173, H:607

[48] Şafiî, Müsned: 2/173, H:607

[49] Süyûtî, Tedrîbu'r-Râvî (Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî): 1/80

[50] [Bir râvî bir hadîs rivâyet eder ve bir başka râvî (aynî hadîsi aynî Sahâbîden rivâyet etmekte) ona muvâfakat ederse, buna **Mütâbi'** denir.], Abdül-Hakk ed-Dihlevî, Mukaddime Fî Usûli'l-Hadîs:63-65 (den hulâsa)

[51] [Bir râvî bir hadîs rivâyet eder ve bir başka râvî (ayni hadîsi başka Sahâbîden rivâyet etmekte) ona muvâfakat ederse, buna **Şâhid** denir. (Bazıları lafızdakı muvâfakata Mütâbi', manada muvâfakata da Şâhid derler. Bazıları ise her ikisini bir manada kullanır.)], Abdül-Hakk ed-Dihlevî, Mukaddime Fî Usûli'l-Hadîs:63-65 (den hulâsa)

[52] Hâfız Ğumârî, er-Reddü'l-Muhkem:128-129

[53] Aynı yer: 129

[54] [El-Fetâvâ:2/150], Mefâhîm:121-122

[55] El-Muhkem:139-140

[56] Kime benden bir söz ulaşır da onu yalanlarsa o üç kişiyi yalanlamıştır: Allâh celle celâlühû'yu, Resûlü sallallâhu aleyhi ve sellem'i ve o haberi vereni. [(Taberânî, el-Evsât ve İbnü 'Asâkir, Câbir radıyallâhu anhu'dan), Kenzü'l-Um mâl:1/209, H:1047]